

צפוף. הפרשנים הסובייטיים מציינים שבצפיפויות עוצמה קטנות, מביאות התקפות פתע בנשק קונבנציונלי תוצאות השוות לאלה של מהלומות גרעיניות, היינו לזרימות התמרון ולקצב מהיר של ההתקדמות הישר מן ההתחלה.

יש כמה סימנים לכך, שבמקרה מלחמה עם כוחות נאט"ו תעדיף ברה"מ התקפת פתע, בלי להישען על גיוס מסיבי של הדיביזיות העורפיות בברה"מ או של תגבורת הגייסות התת תקניים של חברות ברית ורשה. התקפה כזאת, עם הכוחות שבנמצא, עלולה לתפוס את נאט"ו לפני תהליך הגיוס או בעיצומו, ולא תאפשר למערב להקים הגנה נ"ט קוית וצפופה בקו הראשון. עובדה זו היתה מאפשרת לברה"מ לרכז את כוחותיה בגזרות ההגנה החלשות ביותר ולשמור בכך על הפוטנציאל לקצב ההתקדמות הגבוה שלה. לעתים קרובות מציינים פרשנים סובייטיים שכוחות היבשה של נאט"ו, במיוחד אלה של ארה"ב וגרמניה, אינם מתוכננים להגנה עמוקה שתנצל באופן מקסימלי את הנשק נ"ט, אלא תומכים בדוקט-רינה של הגנה ניידת, המבוססת על התקפות נגד משוריניות ברמות החטיבה והדיביזיה. בסיכומו של דבר, בעוד שהמערב עדיין מאמין שהטנק הוא האמצעי נ"ט היעיל ביותר, מתחילים הכתבים הצבאיים הסובייטיים להדגיש את השימוש ההתקפי של הנשק נ"ט.

אין מחלוקת על השימוש באש שיתוק, אלא על המגבלות שהתלות באש זו מטילה על קצב ההסתערות. שלישית, בעוד שה-ב.מ.פ. יוצר כמתחרה פוטנציאלי לטנק (יש לו אפיונים רבים של הטנק, והוא קשור קשר הדוק בעלייתו המטאורית של חיל-הרגלים המשוריין המתחרה), הידקלאחרונה חש"נ את קשריו עם ההרמ"ש והפך לסניגורו הגלובל ביותר של ה-ב.מ.פ.. בהתבסס על קצב התנועה המהיר יותר של ה-ב.מ.פ. ועל הנשק נ"ט שלו, טוענים קציני חש"נ שהחיר, לא זו בלבד שצריך להישאר רכוב, אלא שיש להפעיל גם יחידות ב.מ.פ. עצמאיות בפשיטות פתע נועזות, ובעומק רב של מערך האויב. אך כיצד אפשר להקטין את פגיעות ה-ב.מ.פ. לנשק נ"ט, כש מפנים שימת לב רבה יותר לנשק זה? המפתח לבעיה זו עשוי להיות עניינם של הסובייטים בהגדלת "צפיפות" הנשק נ"ט. הכתבים הסובייטיים טוענים מכבר, שהצפיפות (היינו, היחס של עוצמה למרחב) היא הגורם המשפיע על קצב התקדמות. ככל שגדלה כמות הכוחות בגזרה נתונה, כן מואטת התנועה, ולהיפך: כאשר היחס בין העוצמה למרחב קטן, הופך שדה הקרב להיות מפורז יותר במקום להיות לינארי, ודינמי במקום סטטי. במקום להשתמש בנשק גרעיני לפיזור כוחות ההגנה, מצדדים תומכי השריון בתמרון מקדים, היינו: בתקיפת ההגנה לפני שהיא תתגייס, תתארגן ותפרוס מערך הגנה נ"ט

מאז פיתוחם של דגמי נשק הנ"ט הראשונים, מלאה הספרות הצבאית בדעות מנוגדות לגבי סיכויי ההישרדות של הטנק מול החייל הבודד המצויד בנשק זה. בהמשך ישיר לסוגיה זו נסב הויכוח סביב השאלה בדבר תפקידו של חיל-השריון במסגרת צינות הכוחות בצורות הקרב השונות. המעניין בויכוח זה הוא העובדה שהתנהל בעיקרו בתקופה שבין המלחמות, שכן המלחמה הדגישה מחדש את המקום המרכזי שתופסים גייסות משורינים כנשק ההכרעה העיקרי של כוחות היבשה.

מלחמת יום-הכיפורים החריפה ויכוח זה והעלתה אותו לרמות קיצוניות חדשות. הדיווחים הראשונים שזרמו משדות הקרב הבליטו את התפקיד המרכזי שנודע למערכות שיגור טמנ"טים, בהצ-לחה היחסית אותה נחלו צבאות מצרים וסורים בימיה הראשונים של המלחמה. כתוצאה מדיווחים אלה, כמו גם מניתוחים שטחיים ראשונים של הקרבות, נוצר הרושם כאילו סיימו גייסות משורינים המתבססים על טנקים את תפקידם המוביל בקרב היבשתי. ברם

בשול המאמר

סא"ל אבי שי

ככל שחלף הזמן ו"ערפל הקרב" התפור, הפכו ניתוחי הקרבות מאוזנים ושקולים יותר, והביאו להפרכת כמה מהמיתוסים שנולדו בימים הראשונים של המלחמה או שלפחות העמידו אותם מחדש בפרופורציות הנכונות שלהם. היה זה דווקא ראש המטה של הכוחות המזוינים של מצרים בתקופת המלחמה, הפריק (לוט' גנרל) סעד אלדין אלשאדלי — בעל הכשרה וניסיון כאיש חי"ר והכוחות המוצנחים — אשר אמר בראיון לעיתונאים שהתפרסם ב-1 בדצמבר 1973: "הטנק לא איבד את הפוטנציאל שלו כנשק התקפה מכריע, הגם שמלחמת אוקטובר העניקה לו משמעות חדשה במסגרת כלל אמצעי הלחימה של כוחות היבשה העומדים לרשות המפקד". ואמנם ניתוח שקול של אירועי מלחמת יום-הכיפורים מאשר באופן המלא ביותר את דבריו של שאדלי.

ה"מיתוס" שנוצר סביב התפקיד הדומיננטי, לכאורה, שמילאו האמצעים נ"ט בהצלחתם היחסית של הכוחות הערביים בימים הראשונים של המלחמה, מקורו בראש ובראשונה בלקחי המלחמה בחזית הדרום. זאת, הגם שבפרסומים שיצרו מיתוס זה, כמעט ולא מצויה הבחנה בין נתוני הקרקע השונים של החזיתות השונות אשר חיבו פתרונות טקטיים שונים. נתוני הקרקע של תעלת סואץ וסביבותיה ועצם צליחת מכוש המים, הציבו בפני המתכננים המצריים בעיה ספציפית שחיבה פיתרון טקטי מיוחד לחזית זאת. המשמעות המבצעית של ניתוח נתוני הקרקע בחזית התעלה היתה, שרק"מ אינו מסוגל לצלוח את התעלה בהישט עצמי. גישור התעלה, כמו גם הכנת התנאים המוקדמים שיאפשרו הפעלה שוטפת של מעבורות ושל דוברות, חייב הכשרה הנדסית מוקדמת של שתי הגדות ושל סוללת העפר שבגדה המזרחית. הוערך כי עבודות אלו לא תושלמנה לפי "ש" ועוד 7 שעות. כתוצאה מכך עלולים היו כוחות החי"ר — אשר אמורים היו לצלוח בגלי ההסתערות הראשונים, להשתלט על סוללת העפר וליצור את התנאים הדרושים לעבודתם של אנשי ההנדסה — למצוא עצמם חשופים מול יחידות השריון של צה"ל בלא סיוע של טנקים במשך לפחות שבע השעות הראשונות של המתקפה. הגנה נ"ט של הכוחות בשעות אלה נתפסה על-ידי המתכננים כקריטית, שכן העדרה עלול היה לחרוץ את גורל הצליחה כולה.

כדי לענות על בעיה זו, עובדה תכנית מפורטת להעברת חוליות של ציודי טנקים ושל לוחמי קומנדו מצוידיים באמצעים נ"ט רבים לגדה המזרחית, יחד עם הגלים הראשונים של הכוחות המסתערים. משימתם היתה להציב מארבים בעומק של עד 15 ק"מ מהתעלה על הצירים ועל דרכי הגישה, אשר הוערך כי יחידות צה"ל יגיעו בהם מהתעוזים ומריכוזים עורפיים יותר לעבר התעלה. כן נקבעה קדימה גבוהה להעברת האמצעים נ"ט של כוחות החי"ר במהלך שלוש השעות הראשונות מהתחלת המתקפה.

הודות לביצוע נאמן של חלק זה בתכנית המבצעית, הצליחו חוליות ציודי הטנקים ולוחמי הקומנדו המצריים להוציא מכלל פעולה במהלך 12 השעות הראשונות של המלחמה, כשליש מתוך כ-270 הטנקים של צה"ל שנמצאו בסיני עם תחילת המלחמה. ההתקדמות של יחידות צה"ל מריכוזים עורפיים לעבר קו המגע והחבירה למעוזים הנצורים, שובשה בצורה קשה ביותר. זאת ועוד: הכוחות המצריים הצליחו להשלים את גישור התעלה ואת יענות הכוחות לגדה המזרחית בלא הפרעות משמעותיות מצד כוחותינו והספיקו להיערך בראשי הגשר עם יחידות של טנקים, לפני הגעתן של עוצבות המילואים של צה"ל. בימים הבאים של המלחמה ובמיוחד מאז ה-9 באוקטובר ואילך, ירד באופן בולט מספר הטנקים של צה"ל, אשר נפגעו מטילים נ"ט. פעם נוספת באו עוצבות משורינות לכלל ביטוי מלא: כאשר ניסו המצרים ב-14 בדצמבר באוקטובר לפרוץ עם עוצבות משורינות וממוכנות מתוך ראש הגשר לעבר המעברים ההרריים ונבלמו על-ידי עוצבות הטנקים של צה"ל; וכן היו אלה גייסות משורינות של צה"ל אשר נשאו בנטל העיקרי של הבקעת המערך המצרי באיזור דורסאר ב-15-17 באוקטובר ושל השמדת המערכים המצריים בגדה המערבית של התעלה וכיתור ארמיה 3 ממערב עד שפסקו הקרבות בחזית הדרום ב-25 באוקטובר.

בחזית הצפון, בעלת הנתונים הקרקעיים המיוחדים לה, התנהלה

המלחמה רובה ככולה על-ידי שני הצדדים היריבים במצב בו היו עוצבות הטנקים את הגורם המרכזי בלחימה — בהתקפה ובהגנה כאחד. היו אלה יחידות הטנקים האורגניות של הדיביזיות הממוכנות הסוריות, אשר היוו את חוד המתקפה הסורית ודיביזיה משורינת סורית היא שניצלה את ההצלחה הראשונה וחדרה למרחב חושניה — נפת. היו אלה עוצבות טנקים סוריות של צה"ל שנשאו בעול קרב המגונה ועוצבות מילואים משורינות שהדפו בשלב הראשון את הכוחות הסוריים חזרה לקו ההתחלה של ה-6 באוקטובר ולאחר מכן העבירו את הקרב לעומק שטחה של סוריה.

בדיקה חוזרת של אירועי מלחמת יום-הכיפורים מעידה, אם כן, כי בניגוד לדיווחים הראשונים, היו אלה עוצבות משורינות המתבססות על חטיבות טנקים, אשר המשיכו לשלוט בשדה הקרב ומילאו את תפקיד המפתח כנשק ההכרעה של כוחות היבשה. זאת, למרות הכמויות הגדולות של אמצעים נ"ט משוכללים שהופעלו נגדם. למקרא המאמר שלפנינו, דומה כי זוהי גם המסקנה אותה הסיקו הסובייטים מניתוח לקחי מלחמת יום-הכיפורים. לפני המלחמה העריכו הסובייטים כי נגמ"שים פגיעים ביחס 1:2 בהשוואה לטנקים, אך אחרי ניתוח לקחי המלחמה מצאו הסובייטים כי הנגמ"שים פגיעים בשיעור גבוה יותר מיחס זה. לכן מגלים הם את הדאגה הגדולה דווקא ליכולת הקיום המבצעית של כוחות החרמ"ש, יותר מאשר לכושר ההישרדות של הטנקים, כאשר נקודת המוצא שלהם היא תפקיד החרמ"ש והטנקים בקרב המשולב. הבעיה המוצגת במלוא חומרתה במאמר, היא איך להמשיך ולקיים את תנופת ההתקפה במסגרת הקרב המשולב, במצב בו עלול המגן בעזרת נשק נ"ט להוציא את הנגמ"שים נושאי החי"ר מכלל פעולה, ובאופן זה להותיר את הטנקים חשופים ובלא כוחות החרמ"ש המלווים.

בעיה זו אינה בלעדית לסובייטים ובלא ספק היא ישימה גם לזירתנו. כדי להדגים זאת, בחרנו בטמנ"טים שהיו ברשות מצרים במלחמת יום-הכיפורים כפי שמשתקף במסמכי שלל. דיביזיית חי"ר מצרית כללה 72 מערכות שיגור של טמנ"טים, "סאגר" נישאים ועוד 32 מערכות שיגור מותקנות על נגמ"שים ב.מ.פ.1, לפי הפירוט הבא: בשתי חטיבות חי"ר — 24 מערכות טמנ"טים נישאים; בחטיבה ממוכנת — פלוגה עם 12 מערכות טמנ"טים נישאים וגדוד עם 32 מערכות שיגור טמנ"טים מותקנות על נגמ"שים; בגדוד נ"ט דיביזיוני — 36 מערכות טמנ"טים נישאים. דיביזיית חי"ר כזו, הנערכת בגזרת הגנה מול כיוון מוערך של מאמץ התקפי עיקרי, יכולה לקבל כתגובה לפחות חלק מגדוד הטילים נ"ט של הארמיה. (גדוד זה כולל ארבע פלוגות, בכל פלוגה שש שריוניות ב.ר.ד.מ. ובכל שריוניות שישה כני שיגור של טמנ"טים). כמו כן יכולה היא לקבל תגבור נוסף של פלוגות טילים נ"ט מתוך הדיביזיות של הדרג השני בגזרת הארמיה. ואכן, בשלב ההתבססות בראש הגשר (ימים 9-14 באוקטובר) נערכה כל אחת מחטיבות דרג ההגנה הראשון כשברשותה לפחות שתי פלוגות של מערכות שיגור טמנ"טים נישאים (סה"כ 24 מערכות) ועוד פלוגה של מערכות שיגור מותקנות (6 כלי רכב). זאת, ברוחב חזית של 8-6 ק"מ. בעורף המערך הדיביזיוני היתה מרוכזת עתודה נ"ט דיביזיונית שכללה בין היתר לפחות שתי פלוגות של מערכות שיגור מותקנות. לנתונים אלה יש להוסיף גם את האמצעים נ"ט התקניים האחרים דוגמת תול"רים ב-10 וב-11 ומטל"רים ר.פ.י.ג.י.7 ברמת הגדודים; תותחים נ"ט 85 מ"מ ו-100 מ"מ ברמת החטיבות והדיביזיות וכן מט"נים ס.א.ו.100 וטנקים ביוניים של עוצבות החי"ר/הממוכנות. ריכוז כל האמצעים נ"ט האורגניים בדיביזיה בצירוף התגבור, יכול להסתכם ביותר מ-50 קנים נ"ט מכל הסוגים לכל ק"מ חזית, מול כיוון מוערך של מאמץ התקפי עיקרי.

בניגוד לדעה המוטעית הרווחת, מעיד המאמר על קיומה של מחשבה דינמית תמידית בשורות הכוחות המזוינים של ברה"מ. נוכח היחסים הצבאיים שמקיימות מספר מדינות ערב עם ברה"מ, יש להניח כי המסקנות של ההתמודדות המחשבתית הנעשית בברה"מ עם לקחי קרבות שונים ימצאו את ביטויין גם בדוקטרינת הלחימה של צבאות ערב.